

Діяльність правових інституцій щодо запобігання і протидії фінансово-економічній злочинності, корупції, виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, рівно як і щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, включаючи застосування механізмів міжнародного співробітництва, незважаючи на регламентацію окремими законодавчими актами потребує інтегративного узагальнення, а на основі цього системного законодавчого закріплення в інститутах кримінального права та КПК України з дотриманням принципу юридичної визначеності виважених правових концепцій і процедур їх застосування.

Список використаних джерел

1. Баганець О. Реалії боротьби з економічною злочинністю. Резонанс. 16 грудня 2020 р. URL: [https://resonance.ua/realii-borotbi-z-ekonomichnoyu-zlochinniu/?fbclid=IwAR3qDaJ-zfaaw-89u1s9N8578HEprn29ssyOgBs8vQqN_QRIyCfQb-HsKQY](https://resonance.ua/realii-borotbi-z-ekonomichnoyu-zlochinniu)

2. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.;

3. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики : монографія / В. Ю. Шепітько та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2006. 624 с.;

4. Корж В. П. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организованными группами, преступными организациями: монография. Харьков: Лицей, 2002. 387 с.

5. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / О. О. Дудоров та ін.; за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Москаленко О. М., 2019. С. 43. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/koruptsiy-ni-shemy-i-h-kryminalno-pravova-kvalifikatsiya-i-dosudove-rozsliduvannya.pdf>.

Топчій Василь Васильович,

директор навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України, доктор юридичних наук, професор

ДЕТЕРМІНАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Анотація. У статті виокремлені основні об'єктивні та суб'єктивні чинники, що обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у Збройних Силах України. Обґрунтовано, що у цій сфері давно назріла необхідність розробки ефективного

віктимологічного спрямування запобігання кримінальним правопорушенням військовослужбовців.

Summary. The article proposes criminological and victimological principles of crime prevention in the Armed Forces of Ukraine. It is substantiated that in this sphere the need for development of an effective victimological direction of prevention of criminal offenses of servicemen has long arisen.

Ключові слова: Збройні Сили України, кримінальні правопорушення, детермінанти, віктимологічні заходи запобігання.

Тривалий військовий конфлікт на Сході України, анексія Криму, низка кризових процесів у Збройних Силах (ЗС) України зумовлюють ескалацію такого суспільно небезпечного явища, як злочинність. Будучи явищем суспільним, на яке впливають як зовнішні (ситуація у державі, розвиток воєнної доктрини тощо), так і внутрішні (негативні риси з боку військовослужбовців, їх морально-психологічний стан тощо), злочинність у ЗС України має об'єктивні та суб'єктивні ознаки, вивчення яких дає можливість оцінити максимально наближений до реальності стан вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями [1].

Досліджуючи статистичні показники вчинених у військовій сфері кримінальних правопорушень виникає занепокоєння, оскільки ситуація є досить невтішною. Тільки за 2014 р. їх кількість зросла більше ніж в 11 разів порівняно з 2013 р. (з 369 протягом 2013 р. до 4153 у 2014 р.), а найбільший коефіцієнт їх вчинення припав на 2015 р. – 6213. Така тенденція до зростання кількості вчинених у військовій сфері кримінальних правопорушень, як військових, так і загально кримінальних, перш за все пов'язана з початком антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також зростанням чисельності ЗС України. Так, у 2014–2020 рр. кількість вчинених у Збройних Силах України лише військових кримінальних правопорушень становила майже 30 000, з яких у 2014 р. – 4153, у 2015 р. – 6213, у 2016 р. – 3650, у 2017 р. – 4577, у 2018 р. – 3694, у 2019 р. – 3616 та в 2020 р. – 4055, чверть з яких 20 (1012) вчинена учасниками АТО/ООС (з яких: особливо тяжких – 187, тяжких – 3546, нетяжких – 128, кримінальних проступків – 7). Неабияке занепокоєння викликає різке зростання після 2015 р. вчинених у Збройних Силах України тяжких злочинів (з 21–27% у 2014–2015 рр. до 75–85% у 2016–2020 рр., відсотковий еквівалент вчинених у ЗС України тяжких злочинів у 2019–2020 рр. становив 82–87% відповідно від загальної кількості вчинених у ЗС України військових кримінальних правопорушень) та з 2017 р. особливо тяжких злочинів (2017 р. – 5%, 2019–2020 рр. – 4,5%, у 2014 р., 2015 р. та 2018 р. їх рівень не перевищував 0,5% від загальної кількості вчинених у ЗС України кримінальних правопорушень). Окрему категорію становлять загально кримінальні правопорушення,

що вчиняються у військовій сфері. Їх кількість становить приблизно 1/5 від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень. Особливою категорією також є латентна злочинність як сукупність невиявлених і не включених до статистичної звітності вчинених у військовій сфері кримінальних правопорушень [2].

Наявність віктимності у поведінці осіб, якими комплектуються ЗС, безпосередньо впливає на динаміку, структуру та стан злочинності військовослужбовцями, що необхідно враховувати при проведенні запобіжної діяльності у ЗС: командуванню, військовим комісаріатам, військовій службі правопорядку та іншим військовим інституціям. Об'єктом запобігання мають бути не тільки злочинна поведінка, а й віктимна поведінка військовослужбовців та призовників.

Відтак, у ЗС України давно назріла необхідність розроблення ефективного віктимологічного напрямку запобігання кримінальним правопорушенням військовослужбовців.

Вивчення спеціальної літератури як із загальної, так і військової кримінології [3; 4], дає змогу сформулювати об'єктивні (зовнішні) й суб'єктивні (внутрішні) передумови формування віктимологічного напрямку запобігання кримінальним правопорушенням у ЗС України.

Так, до об'єктивних (зовнішніх) передумов варто відносити: а) низка об'єктивних (зовнішніх) причин та умов, що детермінують злочинність у ЗС України. До таких, зокрема, належать: непослідовність окремих реформаційних процесів у ЗС України, їх обмежене фінансування, прояви корупції, порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями ЗС України тощо. Розгляд таких детермінантів як передумов формування відповідного віктимологічного напрямку пояснюється нами тим, що вони не лише прямим чином можуть призводити до вчинення кримінальних правопорушень у ЗС України, а й посилюються віктимологічними ознаками та властивостями жертв – окремих категорій військовослужбовців або інших категорій потерпілих від кримінальних правопорушень у ЗС України; б) несвоєчасний облік кримінальних правопорушень у ЗС України; в) відсутність на сьогодні в Україні реальної статистики стосовно того, яка шкода (пряма чи побічна) спричиняється потерпілим від кримінального правопорушення; г) неможливість потерпілого (в більшості випадків на тимчасово окупованих територіях України) повідомити про вчинене щодо нього кримінальне правопорушення; д) соціально-правова потреба в забезпеченні гарантій захисту потерпілих.

У свою чергу, суб'єктивні (внутрішні) передумови представлені такими, як: а) низка негативних явищ, отриманих ЗС України у «спадщину» ще з радянських часів, зокрема такі, як «дідівщина», нестатутні відносини, насильство тощо; б) небажання потерпілого (здебільшого з незалежних від нього обставин) повідомити про вчинене щодо нього кримінальне правопорушення; в) необхідність диференційованого підходу до вивчення віктимологічної

характеристики військовослужбовців – жертв кримінальних правопорушень (особливо які входять складовою частиною до латентної злочинності у ЗС України), оскільки основною категорією жертв від незареєстрованих кримінальних правопорушень є солдати першого року служби (тобто частково третя передумова корелює з першою, особливо в межах підвищеної віктимності солдатів першого року служби); г) можливість переростання військовослужбовців першого року служби із категорії «жертви кримінального правопорушення» в категорію «особи злочинця», зважаючи на ймовірність виникнення мотиву помсти через те, що вони пережили знущання на початковому періоді військової служби; д) кримінологічні кореляційні зв'язки між суб'єктивними (внутрішніми) детермінантами, пов'язаними з віктимологічними ознаками та властивостями жертв кримінальних правопорушень, що вчиняються у ЗС України, та необхідністю розроблення відповідних заходів віктимологічної профілактики, за таким алгоритмом:

– виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у ЗС України, якщо вони пов'язані з особою й поведінкою потерпілих, та усунення цих причин і умов або їх нейтралізація;

– виявлення осіб, які, судячи з їх поведінки або сукупності особистісних характеристик, можуть з найбільшою ймовірністю стати жертвами кримінальних правопорушень у ЗС України, і вплив на них із метою активізації їх захисних реакцій, а також забезпечення їх особистої, майнової та іншої безпеки;

– запобігання, виявлення та припинення конкретних кримінальних правопорушень у ЗС України з використанням захисних можливостей потенційної жертви, а також із використанням певної віктимологічної тактики при організації профілактичної роботи «від потерпілого».

Список використаних джерел

1. Джужа О. М., Пузирьов М. С., Тичина Д. М. Запобігання кримінальним правопорушенням у Збройних Силах України: кримінологіко-віктимологічні засади. *Вісник Кримінологічної асоціації*. 2021. № 2 (25). С. 86–95.

2. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2016–2020 рр. *Генеральна прокуратура України*. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114141&libid=100820#

3. Дмитренко Н. А. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у Збройних Силах України: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Херсон, Одеса, 2020. 230 с.

4. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 612 с.